

BİZDEN BİRİ, CASUS YA DA ARAŞTIRMACI? NİTEL SAHA ARAŞTIRMASI VE ARAŞTIRMACI KİMLİĞİNİN BAĞLAMSAL KONUMLANDIRMA BİÇİMLERİ

Insider, Spy or Researcher? Qualitative Field Research and Contextual Positionings of Researcher's Identity

Yrd. Doç. Dr. Zehra KADERLİ*

ÖZ

Araştırmacı'nın kimliği, saha araştırmasının bağlamı içindeki karşılıklı ve sürekli değişen ilişkiler ekseninde, kaynak kişi(ler) tarafından kim olarak tanımlandığı ve konumlandırıldığına bağlı olarak, saha araştırması olayının ve ortaya çıkan verinin belirleyici ve kurucu kategorilerinden biridir. Ancak, araştırmacının araştırma süreci üzerindeki belirleyici etkisi, basitçe kendisinin kimlikleri, saha rolü ve kendini konumlandırma biçimiyle ilgili kişisel algısı, kararı ve stratejisiyle ilgili değildir. Saha araştırması da tıpkı diğer gündelik iletişim süreçleri gibi, konuşmanın içeriğini, formunu, anlamını, amaçlarını, anlatısal kimlikleri ve izlenim stratejilerini belirleyen sosyo-kültürel ve durumsal iletişimsel normların, kuralların ve yorumlama çerçevelerinin bağlaışık bir ürünüdür. Araştırmacının saha araştırması içindeki konumu ve belirleyici etkisinin bağlamsal bir analiz kategorisi olarak görülmesi, saha araştırmasının da bağlamsal olarak araştırmacı ve kaynak kişiler arasında kurulan iletişim ve etkileşim biçiminde bir icra eylemi, olayı ve süreci olarak anlaşılmasına bağlıdır. Bu çerçevede, bu makalede araştırmacı ve saha araştırması arasındaki karşılıklı ve düşünömsel ilişkinin teorik çerçevesi tartışılmakta ve söz konusu teorik çerçeveden hareketle, göçmen topluluğunun bir üyesi ve göç anlamlarını derleyen bir araştırmacı olarak benim, araştırma bağlamına girmeden önce saha araştırması, konu, kaynak kişi ilişkilerim ve kendilik kategorilerimle ilgili yorumlama ve tanımlama çerçevemin, araştırma sürecini nasıl etkilediği ve bu etkinin önceden varsaydığım gibi doğrusal bir biçimde değil; fakat kaynak kişilerce bağlamsal olarak farkına varılan, değerlendirilen ve konumlandırılan bir izlenim olarak saha araştırması sürecini ve ortaya çıkan verinin doğasını nasıl etkilediği ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler

nitel saha araştırması, anlatı performansı, araştırmacının kimliği, konumlandırma, grup üyesi.

ABSTRACT

Depending on how researchers are positioned by informants, and within the frame of their mutual and continuously changing interactions during qualitative research; the "identity" of researchers is one of the determining categories of research and emergent data. However, the determinative effect of researchers is not associated with their personal perceptions or strategies regarding their searching role. A qualitative research is the correlative product of interpretive frames and of the socio-cultural and situational metacommunicative norms and rules which determine the content, form, meaning, purposes, narrative identities and adopted strategies of communications. Consideration of the researcher's position and determinative effect in the qualitative research as a contextual analysis category depends on the understanding of field research contextually as a performance action, event and process in the form of communication and interaction between researchers and informants. In this context, this article discusses the theoretical framework of the interactional and reflexive relationship between the researcher and the field research, and in this theoretical framework as an insider of a migrant community and someone with personal experience of migration, I am evaluating how my pre-interview interpretive and descriptive frame about my self-categories and my relations with the interview, subject and interviewees affect the interview process. I am also evaluating how this effect – which, contrary to my previous assumption of being a linear effect, is actually an impression which is noticed, evaluated and positioned contextually by the interviewee – can influence the interview process and the nature of the emerging data.

Key Words

qualitative field research, narrative performance, researcher's identity, positioning, insider

* Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi Bölümü, Ankara/Türkiye, zkaderli@gmail.com

Giriş

Araştırmacı'nın bilimsel, kişisel ve sosyo-kültürel bir kendilik (self), saha araştırması sürecinin ve sonuçlarının belirleyici ve kurucu bir unsuru olarak görülmesi ve bir analiz kategorisi haline gelmesi, postmodern saha araştırması anlayışı ile birlikte öne çıkmıştır. Bu yeni anlayış gündelik sosyo-kültürel yaşantı deneyiminin özneler-arası, deneysel, karşılıklı, düşünömsel, bağlamsal ve süreç içinde ve sonunda ortaya çıkan (emergent) doğasına paralel olarak, saha araştırması süreci ve deneyiminin insanlık durumuna daha yakın bir yaklaşımla tanımlanmasının doğal bir sonucudur. Etnografik yaklaşımda meydana gelen bu paradigma değişiminin Türkiye sahasındaki öncül ismi olan Tayfun Atay'a göre bu, pozitivist etnografinin "büyü bozumu"na (2016: 12) uğratılarak, etnografi pratiğinin "özneler-arası ilişkiye dayalı diyalojik ve özdüşünömsel" (1996: 328; 2016: 13) bir etkileşim deneyimi haline gelmesidir.

Araştırmacı'nın kimliği ve etkisi, postmodern yaklaşımdan önce de saha araştırmasının bir boyutu olarak görölmüştür; ancak bu boyut saha araştırmasının tarafsız ve âdeta tanrısal bir bakış açısıyla gerçekleştirilen bir veri toplama süreci olarak görülmesine bağlı biçimde bertaraf edilmesi gereken bir öznellik kaynağı olarak görölmüştür. Bilimsellik derecesinin artması adına araştırmacının varlığını yok hükmünde kabul eden bu yaklaşımla birlikte aslında tarafsız veri ortaya çıkmış olmaz ve başta bedenleşmiş varlığı olmak üzere araştırmacının kendiliği belirleyici bir faktör

olmaktan alıkonulmuş da olmaz. Gerçekte olan, araştırmacının bağlamsal belirleyiciliğinin şu ya da bu şekilde iletişim ve etkileşimin yönünü etkilemesidir. Dolayısıyla her durumda araştırmacı etkileşimin ve verinin yapılandırıcı öznelerinden biridir; ancak bu etkisinin şeffaf bir şekilde görölebilmesi ve verinin analizinde bağlamsal bir faktör olarak göz önünde bulundurulması bütüncül ve bağlamsal bir saha araştırması yaklaşımına bağlıdır. Bu tür bir yaklaşım herşeyden önce araştırmacının gündelik yaşam deneyimi ve iletişim süreçleri ile saha araştırması arasındaki devamlılık ilişkisiyle ilgili farkındalığını talep eder.

Saha araştırması ve araştırılan konu ile ilgili araştırmacının benimsemiş olduğu teorik yaklaşım verinin elde edilmesinden sonra analiz sürecinde devreye giren bir çerçeve değildir; onun yerine teorik yaklaşım araştırmacının gündelik yaşantı süreçlerindeki sıradan gözlemlerinden başlayarak araştırma ve inceleme süreçlerinde neyi, nasıl ve neden o şekilde gördüğünü belirleyen görme, tanımlama, anlamlandırma ve yorumlama gözlükleri gibi işlev görür. Bu bağlamda gündelik yaşam sahasını araştırma sahasından, deneyimleri de araştırma süreçlerinden ayıran tek faktör bağlamsal unsurlardır. Diğer bir deyişle bu, sosyo-kültürel yaşantının durumsal ve daha geniş kapsamlı sosyo-kültürel ve bireysel bağlamı arasındaki karşılıklı ilişkiye ve değişkenler farkına karşılık gelir.

Klasik saha araştırması, bilgi ve davranışın orijinal bir bağlamı olduğu,

araştırma sırasında önce araştırmacının sonra da kaynak kişinin bağlamsal öznelliklerinin standart soru-cevap tekniği ile tarafılıktan arındırıldığı, gerçeklik hakkında, ancak ondan bağımsız, bittiğinde unutulması gereken bir bilgi toplama süreci anlayışına dayanır. Bu yaklaşımda araştırma deneyimi gündelik yaşantının devam eden bir parçası değildir. Halbuki, araştırma süreci zamanın ve mekânın askıya alınmadığı gerçek ve dönüştürücü bir deneyimdir. Coffey'in (1999: 127) belirttiği gibi, saha araştırması "orada olma" deneyimine dayanan yaşanan bir gerçekliktir. Bu, katılımcıların bağlamsal olarak birlikte ürettikleri bir gerçekliktir (Dingwall 1997: 56). İster kaynak kişi isterse kendini kimliklerinden arındırmış olduğunu varsayan her araştırmacı için duygusal, fiziksel, bilişsel, sosyo-kültürel deneyimleme süreci saha araştırması sırasında da devam etmektedir. Araştırmacının saha araştırması sırasında, kurduğu ilişkilerin samimiyet boyutu ve üstlendiği rollerin gerçeklik derecesi sorgulanabilir, ancak Coffey'in (1999: 56) altını çizdiği gibi, sahada kurduğumuz ilişkiler bir sahtelikten doğabilir; fakat gerçek duygulara ve sonuçlara sahip olabilir.

Saha araştırması yalnızca araştırmacı ve kaynak kişiler için deneyimsel ve dönüşümsel bir süreç değildir. Gubrium ve Holstein'in (2002: 10-11, 30) belirttiği gibi, saha araştırması aynı zamanda toplumun ve sosyo-kültürel yaşantımızın içinde üretildiği, anlamlandırıldığı ve dönüştürüldüğü bir süreçtir. Özellikle postmodern çağın bireyselliği vurgulayan söylemi bağ-

lamında saha araştırması, "mülakat toplumu"nun (Silverman 1993, Atkinson ve Silverman 1997) "eşsiz kendilik-(self)" anlayışına sahip modern bireyini oluşturma ve eşzamanlı olarak toplumu dönüştürme aracıdır (Gubrium & Holstein 2002: 6-9).

Bağlamsal Olarak Ortaya Çıkan Bir Performans Olarak Saha Araştırması ve Aktif Bir Etkileşimci Olarak Araştırmacı

Günümüzde saha araştırması, insan deneyiminin ve iletişim süreçlerinin doğasına paralel olarak bağlam merkezli bir yaklaşım çerçevesinde tanımlanmaktadır. Buna göre saha araştırması, bağlam içinde ortaya çıkan, bağlam tarafından belirlenen ve bağlamı belirleyen etkileşimsel ve işbirliğine dayanan iletişimsel bir süreçtir. Diğer bir deyişle, saha araştırması, aktif katılımcıların işbirliğine dayanan bir yapılandırma süreci (Holstein ve Gubrium 1995) olarak araştırmacı ve kaynak kişi arasındaki sosyal bir karşılaşma bağlamında ortaya çıkan etkileşimin kendisi ve sonucudur.

Bağlam merkezli saha araştırması yaklaşımının temel kaynaklarından biri olan çalışmasında Mishler (1991: 137), saha araştırmasını, bir topluluğun üyeleri olarak konuşmacıların paylaştıkları dilsel becerilerin parçasını oluşturan uygunluk normlarına bağlı olarak düzenlenen ve yönlendirilen belirli söylem biçimleri olarak konuşma olayları ya da konuşma aktiviteleri olarak tanımlar. Bu yeni araştırma anlayışında vurgu, bağlamsızlaştırılmış etki ve tepkiler olarak soru ve cevaplardan ziyade, söz konusu normlar tarafından yapılandırılmış

konuşma biçimleri olarak soru sorma ve cevaplama süreci üzerinedir.

Bauman'ın (1989: 4) bağlamsal performans formülasyonunda bu, kültürel olarak tanımlanmış performans olaylarına, durumsal eylemlere, iletişim yolları ve modlarına ve ortaya çıkan metne karşılık gelir. Bauman'a göre, sosyal rollerin, ilişkilerin ve etkileşimlerin yapısı, metin ve anlamı ve de olayın yapısı, hepsi birden performans içinde ortaya çıkar. Her performans, onu belirleyen ayırıcı koşullara bağlı olarak eşsiz ve ortaya çıkan bir doğaya sahip olacaktır.

Her saha araştırması bir performans olayı ise, bu performansın nasıl bir olay olduğunu tanımlayabilmek için, “esas hareket noktası, sözlü görüşmenin yapıldığı grubun iletişimle ilgili iletişim bilgisi olarak meta-iletişimsel repertuarını ortaya çıkarmak gerekir” (Briggs 1990: 29). Çünkü, kaynak kişilerin etkileşim kategorizasyonu, konuşulacak konular, ne kadar bilgi verileceği ve nasıl bir konuşma biçimi kullanılacağı üzerinde etki yaratacaktır. Konuşmacıların olayı çerçeveleme biçimleri onların soruları ve cevapları nasıl yorumlayacaklarını belirleyecektir (Briggs 1990: 49; Mishler 1991: 11, 66)

Benzer şekilde, araştırmacı da, bilimsel, teorik ve metodolojik yaklaşım ve bilgilerini; iletişime ve gerçekliğe dair sosyo-kültürel kategorilerini saha araştırması olayını tanımlamak, iletişim ve kimlik stratejilerini belirlemek için kullanır. Ortaya çıkan konuşma olayı, karşılıklı iletişimle ilgili iletişim (meta-communicative) ve yorumlama çerçevelerinin etkile-

şiminin bir sonucudur. Kaynak kişi tüm bu değişkenlerle ilgili farkındalık sahibi olmayabilir; ancak, araştırmacı hem kendisinin hem kaynak kişinin tanımlayıcı kategorilerinin ve hem de bunların bağıntısal ilişkisinin farkında olmak zorundadır. Ancak unutmamak gerekir ki, böyle bir farkındalık araştırmacıya saha araştırması olayı içinde tarafsız bir konum ve anlayış kazandırmaz; yerine ortaya çıkan etkileşimin bağlamsal değişkenlerini görme imkânı sağlar.

Saha araştırmasını bağlamsal bir iletişim ve etkileşim süreci olarak tanımlamak, beraberinde araştırmacının iletişime katılan aktif bir özne ve etkileşim sürecini şekillendiren bağlamsal bir bileşen olarak etkisini öne çıkarır. Bu yeni anlayış açısından araştırmacı ve kaynak kişi arasında hiyerarşik bir boşluk söz konusu değildir. Onun yerine her ikisi de etkileşim sürecinin aktif ve eşit failleridir.

Hertz'e (1997) göre, araştırmacı aktif bir katılımcı olduğunu anladığında kendi etkisiyle ilgili güçlü bir farkındalığa sahip olmak, araştırma içinde kim olduğunu ve bu bağlama neler getirdiğini ve araştırmanın süreç içinde nasıl algılanıp yapılandırıldığını farketmek zorundadır. Doğal bağlam ve araştırmacının bu bağlamın beka-retini ortadan kaldırıyor olması meselesi, anlatı çalışmaları içinde öncelikle Labov tarafından “gözlemci paradoksu” olarak tanımlanan bir problemi gündeme getirmiştir. Doğal konuşmaya ulaşmayı hedefleyen Labov'a (1972: 209) göre bir toplulukta dilbilimsel çalışma yürütmenin amacı, insanların gözlenmezken nasıl konuştukları-

nı öğrenmektir; zira kendisi verilerini sistematik gözlem yoluyla elde edebilmiştir. De Fina ve Perrino'ya (2011: 4) göre, Labov'un varsayımı, araştırmacıyı silik hale getirerek doğal bağlama ulaşılabileceğine, etkileşimden bağımsız konuşma üreten kaynak kişinin doğal konuşmasına ulaşılabileceğine dair bir vurgu içermektedir. Araştırmacının etkisini yok saymak ya da azaltmaya çalışmak doğal bağlama ve bu anlayışın bileşeni olarak orjinal etkileşim, iletişim ya da metne ulaşmayı sağlamaz. Her etkileşim süreci, ister araştırmacı orada olsun ya da olmasın, kendi durumsal değişkenlerinin eşsiz bir ürünüdür.

Bağlamsal yaklaşım, günümüzde araştırmacının kimliği, deneyimleri ve belirleyici etkisinin yadsınamazlığı ile ilgili yaygın bir anlayış ortaya çıkarmış olsa da, beraberinde araştırmacının söz konusu bilgileri ve deneyimlerini yazım sürecinde nasıl yansıtacağı ile ilgili tereddütleri getirmiştir. Bu durum zamanla araştırmacıların, saha deneyimlerinin etkileşimsel ve düşünümsel doğasını detaylı olarak anlattıkları yeni bir yazım türü ortaya çıkarmıştır. Saha araştırmasının işlevini ve formunu değiştirdiği belirtilen bu yönelim içinde, araştırmacılar düşünümsel olarak başkalarını gözlemleme, onlarla iletişim kurma ve onlar hakkında yazma süreçleri içinde kendileri üzerine yoğunlaşmışlardır (Ellis & Berger 2002: 853). Kişisel yazım tarzının kullanıldığı bu otobiyografik anlatılar, "itiraf anlatısı" adında müstakil bir tür ortaya çıkarmıştır. Saha araştırması sürecinin araştırmacı açısından adeta itiraf kabilinde anlatıldı-

ğı bu yazım türü, geleneksel anlayışa meydan okur; ancak Coffey'in (1999: 116-123) belirttiği gibi, bu anlatılarda araştırma sürecinin sosyal boyutlarına vurgu yapılmasına karşın araştırmacının kendiliği bir analiz kategorisi olarak ele alınmaz. Bu anlatıların pek çoğu etnografik araştırmalara paralel fakat ayrı metinler olarak ilave edilmektedir. Araştırmacının kendiliği bu anlatılarda yalıtılmış haldedir ve analitik olmaktan ziyade betimleyici niteliktedir.

Türkiye sahasında araştırmacının saha araştırması sürecindeki deneyimlerini ortaya koyan öncü çalışmalardan biri, Atay'ın "Batı'da Bir Nakşi Cemaati" (1996) adlı çalışmasıdır. Diyalojik ve düşünümsel bir yaklaşımla gerçekleştirdiği bu çalışmasının son bölümünde Atay, saha araştırması sürecinin başından sonuna kadar yaşadığı deneyimleri "antropolojik otobiyografi" adı altında aktarmıştır. Bir başka önemli çalışma, yine Atay'ın öncülüğünde hazırlanan "Etnografik Hikayeler" (2016)'dir. Türkiye'nin farklı bölgelerinde farklı topluluklarla gerçekleştirilen saha araştırmaları ile ilgili kişisel deneyimlerin ele alındığı çalışmada araştırmacılar, etnografik gerçekliğin nasıl "müzakere ve pazarlığa tabi olduğunu" (Onaran İncirlioğlu 2016: 183) ve bu gerçekliğe ulaşma sürecinde kendi kimlik algılarının ve kategorilerinin ve de bunların araştırılan insanlar tarafından konumlandırılma biçimlerinin araştırma sürecini, ilişkilerini ve ortaya çıkan veriyi nasıl etkilediğini samimi bir dille ortaya koymaktadırlar.

Bağlamsal bir yaklaşımla ele alındığında saha araştırması, durumsal olarak ortaya çıkan konuşma eylemleri, metinleri, performansları ve olaylarıdır. Araştırmacının kimliği, belirleyiciliği, etkileme ve etkilenme boyutları, saha araştırmasının hem performans durumunu önceleyen hem de bu durumda ilişkisel ve izlenimsel olarak kendini gösteren bağlamsal değişkenlerdir. Dolayısıyla araştırmacının deneyim ve gözlemleri, performans eylemlerinin nasıllığını ve niçinliğini açıklayan bağlamsal analiz kategorilerinden biridir.

Saha araştırması, yalnızca bağlamsal değişkenleri ölçüsünde gündelik etkileşim süreçlerinden ayrılan gerçek deneyimlerdir. Dolayısıyla saha araştırması da, kimliklerin, güçlerin, statejilerin, konumların, amaç ve beklentilerin bir **mücadele alanı**dır. Bazen yapay olarak yapılandırılrsa da, sahada kurulan ilişkiler, tıpkı deneyimin kendisi gibi, sonuçları-etkileri açısından son derece gerçektir. Saha ilişkileri, “bir seri etkileşimin, izlenimin ve söz konusu bağlamın çıktılarıdır” (Goffman 2009). Farklı normatif değerler ve beklentiler, katılımcılar tarafından sahaya taşınır. Ancak, Coffey’in (1999: 54) vurguladığı gibi, bu ilişkiler de tıpkı tüm insan ilişkilerinin sıkıntı ve testlerine maruz kalırlar; hassastırlar, kırılındırlar ve çok boyutludurlar. İlişkilerdeki denge, katılımcıların konumlarına ve kişiliklerine; toplumsal öznelerin ilişki kurma yönelimlerine; araştırmaya atfedilen farklılaşan ve çelişen anlamlara; araştırmacının beklentilerine; katılımcıların ortaklık ve farklılıklarına bağlıdır.

Briggs’e (2002: 911-912) göre, saha araştırması süreci, iletişime sokulan bilgi, kimlik, konumlandırma kategorileri ile ilgili iletişimsel norm ve kurallar tarafından bağlamsal olarak araştırmacıyı ve kaynak kişileri yönlendiren güç ilişkilerini içerir ve bunlar üretilen bilgiye gömülüdürler. Bu bağlamda, “söylemsel müdahale” bir kirlilik kaynağı değil; fakat, araştırma süreçlerinin ve ortaya koydukları sosyal dünya ile ilgili önemli anlayış kaynaklarıdır.

Saha araştırması bedenleşmiş, duygusal ve fiziksel kendilik-kimlikler tarafından deneyimlenen sosyal bir süreçtir. Bu süreçte, kendi kimliklerimizi ve başkalarının kimliklerini şekillendirir, sorgular, tanımlar, yeniden yapılandırır, devam ettirir ve dışavururuz. Araştırmanın sosyal etkileşime ve ilişkilere dayalı olan bu doğası onu bir tür kişisel kimlik çalışması haline getirir (Coffey 1999: 8, 40).

Coffey’in belirttiği gibi, saha araştırması kimliksiz olarak girilen ve sosyal süreçler tarafından etkilenmeyen bir ortam değildir (1999: 158). Herşeyden önce ortama disipliner bilgi ve teorik çerçeveler ile birlikte bilimsel kendiliklerimizi getiririz. Kendiliklerimizin parçası olan insani duygularımızdan ve rollerimizden sıyrılamayız (Adler & Adler 1987: 86). Bizim öznelliğimizi, yani “yorumlama çerçevemizi” (Bauman 1975) oluşturan bilimsel, bedensel, duygusal, sosyo-kültürel kimliklerimiz, konu ile olan ilişki sürecimizden başlayarak yazım aşamasının sonuna kadar, olası ötekilerin bağlamsal kimlik temsillerine bağlı olarak sürekli, akışkan ve farklı biçim-

lerde etkiler ve etkilenir.

Etnometodoloji ve konuşma çalışmalarının ortaya koydukları gibi, etkileşimcilerin iletişimlerini yönlendiren üyelik ve kimlik kategorileri vardır. Sözlü görüşme gibi bir konuşma olayı, öncelikle kimlikli bir etkileşimci olarak araştırmacının etkisi ile başlar (Baker 2002: 778-779). Bu etki doğrudan kimlik kategorilerinin değil; fakat etkileşimciler tarafından nasıl algılandığının ve onlar üzerinde nasıl bir izlenim yarattığının bir sonucudur.

Araştırmacı bazen araştırma grubunun bir üyesi olabilir ve bu ona içten ve yerli bir bakış sağlar. Bunun yanında araştırmacı bütünüyle araştırma grubuna yabancı olabilir. Her iki konumun ve bakış açısının hem avantajları hem dezavantajları vardır. Bu iki konum hiçbir zaman sabit değildir. Çünkü etkileşimde bulunan özneler çoklu kimliklere sahiptir ve tek bir etkileşim sürecinde bile özneler farklı kimlik dışavurumlarında bulunurlar ve karşılardaki kimliği farklı şekilde konumlarlar. Kimliğin bu dinamik doğası, araştırma sürecinde hem araştırmacının hem de kaynak kişilerin birbirlerini sürekli değişen kategoriler içinde görmelerine neden olur. Bu nedenle Atay (1996: 362-363), kendi saha deneyimlerinden hareketle araştırmacının konumu için üçüncü bir kategorinin tartışmasını açar ve bir araştırmacının aynı anda hem “yerli” hem “yabancı” konumunda bulunabileceğini ve bunu belirleyen bizden ziyade araştırdığımız topluluk olduğunu vurgular.

Sahaya çıkan her araştırmacı rolü ve konumu ile ilgili belirli karar-

lar alır; ancak kaynak kişilerle ilişkiye geçme sürecinde daha bu kararların ve onlarla ilgili tanımlamaların yalnızca kendine bağlı olmadığını anlar. Çünkü, De Fina'nın (2011: 30) anlattığı bağlamlarda ortaya çıkan kimliğin doğası üzerine yapılan pek çok güncel çalışmadan (De Fina 2003; Bucholtz & Hall 2005; De Fina & Schiffrin & Bamberg 2006) hareketle özetlediği gibi, kimlik yapılandırması, kendilik gibi “öteki”nin de önemli olduğu etkileşimsel ve işteş bir süreçtir; bireylerin gösterimledikleri kimlikler, diğerlerinin onları anlama biçimlerine bağlıdır.

Saha araştırması sürecindeki ilişkiler araştırmacının etkisiyle başlıyor gibi görünse de, aynı oranda kaynak kişilerin amaç ve beklentilerine göre yönlendirilirler. Araştırmacının ve kaynak kişinin bu noktada rolleri statik değildir ve sürekli değişen konumlandırımlar ortaya çıkarır. Kaynak kişiler bu konumlandırma biçimlerini stratejik olarak kendi amaçları doğrultusunda manipüle ederler (Modan & Shuman 2011: 23). Araştırmacı ve kaynak kişilerin eşit statüde yer alan aktif katılımcılar olmaları, beraberinde, etkileşim üzerindeki kontrolün ve sorgulama yetkisinin de yalnızca araştırmacıya özgü olmamasını getirir. Araştırmacı bazen kendini beklenmedik durumlar içinde bulabilir ve yaptığı iş sorgulanabilir. Atay'ın (1996: 355, 358) Nakşi Cemaati içinde, ancak cemaat üyesi olmadan yaptığı araştırma sırasında, beklenmedik bir şekilde mürid ilan edilme ritüeli ile karşı karşıya kalması ve sürekli olarak kendisine cemaat üyesi olmadan bu dünyayı anlayamayacağını söylenerek

yaptığı işin sorgulanması, kendisinin de belirttiği gibi, saha araştırmasının kontrolünün araştıran kişiden ziyade araştırılan toplulukta olduğunu gösteren çarpıcı bir örnektir.

Araştırma sürecinde hem araştırmacı hem kaynak kişi, farkında oldukları ya da olmadıkları, ancak iletişim sürecinde onları yönlendiren duruma özgü ve durumu aşan pek çok değişkeni durumsal bağlama taşırlar. Saha araştırmasını ve onun verisini ortaya çıkaran yalnızca bu değişkenler değildir; fakat onların katılımcılar tarafından karşılıklı olarak farkına varılması, değerlendirilmesi ve söylem içinde ve söylem yoluyla stratejik bir biçimde karşılıklı olarak yansıtılmasıdır.

Saha araştırması ve araştırmacının bu süreç üzerindeki belirleyici etkisi ile ilgili kısaca ortaya koymaya çalıştığımız bu bağlamsal ve performans merkezli teorik ve metodolojik çerçeve, tüm araştırmalarla birlikte, özellikle folklor performanslarının araştırılması sırasında yalnızca performansın kalıplaşmış eylemlerine yoğunlaşan, ortaya çıkan etkileşimin hem icracılar hem de araştırmacı açısından deneyimlenen-duyusal, bedensel, duygusal ve anlamla ilgili boyutlarını göz önünde bulundurmeyen ve etkileşimi etkileyen faktörleri yalnızca durumsal bağlamın gözlemlenebilen değişkenleri olarak gören yaklaşımların düzeltilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu tür bir yaklaşım, herşeyden önce performans kavramını gerçek yaşam deneyimleri olarak görmemizi, kültürel ve bilimsel söylemlerin bir yandan bu deneyimleri belirli gerçeklik rejimleri (kültürel normlar ve teoriler) içinde

biçimlendirmeye çalışırken, öte yandan bazen birbiriyle çatışan bağlamsal faktörler olarak etkileşimleri ve deneyimleri nasıl şekillendirdiklerini görmemizi sağlar. Ancak tüm bunlar içinde belki de en önemlisi, böyle bir yaklaşımın en az kaynak kişilerin deneyimlerinin şeffaflığı kadar araştırmacının da deneyim, gözlem ve stratejilerinin şeffaf bir biçimde bir analiz kategorisi olarak ortaya konmasıdır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde amacımız, saha araştırması ve araştırmacının kimliği ve etkisi ile ilgili ortaya konan teorik yaklaşımı hem bir araştırmacı hem de araştırma grubunun bir üyesi olarak göçmenlerin kişisel deneyim anlatılarını derlediğimiz bir saha araştırması süreci üzerinde göstermek ve bu örnek kapsamında araştırmacının saha araştırması içinde etkileşim süreçlerini nasıl etkilediğini ve bağlamsal olarak hangi kimlikler çerçevesinde konumlandırıldığını ve tüm bu faktörlerin ortaya çıkan veriyi nasıl şekillendirdiğini somut olarak ortaya koymaktır.

Çalışma: 1989'da Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç Etmiş Bir Göçmen Olarak Kişisel Göç Anlatılarını Derlemek

Saha Araştırmasına Geçmeden Önce

İçerik, anlam ve işlev bakımından farklılık göstermekle birlikte, doğduğum andan bugüne, göç öncesi ve göç sonrasında sürekli olarak göç deneyimlerinin anlatılarını dinleyerek büyüdüm. Bu açıdan, ben yalnızca doktora tez konumu oluşturan söz konusu anlatı süreçlerinin bir gözlemcisi değil; fakat aynı zamanda göçü kişisel

olarak deneyimlemiş bir göçmen kimliğini taşıyorum. Bu kimliğin sağladığı çoklu gözlemler neticesinde göçmenlerin göç travmasını paylaşmak ve normalleştirmek, geçmişi hatırlamak ve onu canlı tutmak, ortak bir göçmen kimliği ve alt göçmen kimlikleri inşa ederek dışavurmak amacıyla göç deneyimlerini anlattıklarını söylemek mümkündür.

Konuyu ve Olası Kaynak Kişileri Belirlemek

Göç benim kişisel olarak deneyimlediğim bir süreçti ve konuyu belirlerken deneyimsel bir bilgiye sahip olmamın ve göçmen grubunun bir üyesi olmamın bana avantaj sağlayacağını düşündüm. Çünkü, grubun dışından olan bir kişi için dışarıdan göçmenlerin iletişimle ilgili iletişimsel normlarını gözlemlemesi ve en önemlisi sözlü görüşme yapabilmesi kolay değildir. Bağlam merkezli teorik bir yaklaşımı benimsemiş bir halkbilimci olarak, saha araştırması sürecinde yabancı bir araştırmacının farkına varamayacağı ve göz önünde bulundurmayacağı pek çok bağlamsal parametreyi kolaylıkla gözlemleyebileceğimi düşündüm. Bu algı, saha araştırmasına geçmeden önce benim, diğer tüm kimliklerimin üstünde, göçmen kimliğime aşırı güvenmeme neden oldu. Ayrıca, anlatılar çoğunlukla kadınlar tarafından anlatılıyordu; benim de hem göçmen hem kadın olmamın bana bu özel anlatısal alana girmemde kolaylık sağlayacağını düşünüyordum.

Konuyu belirlerken, kişiselliğimin yaratacağı özneliliğin bilimselliğimi gölgeleyeceğini düşünmüyordum. Yerine, içrek bir yaklaşım sağlayacak-

tı. Varsayımına göre, bağlam merkezli teorik ve metodolojik yaklaşımım, araştırma süreci üzerindeki belirleyici etkilerimi görmemi sağlayacaktı. Göç deneyimi, göçmen kimliği, anlatısal kimlik, hafıza ve anlatmanın doğası üzerine yaptığım teorik okumaların bana, anlatısal stratejilerin niçinliği ile ilgili bir yorumlama çerçevesi sağlayacağına güveniyordum.

Saha Araştırması Süreci ve İlişkileri

Sahaya Çıkış (2007 Yaz) / Köşe Kapmaca: Göçmen ya da Casus?

Sözlü görüşmelere, önce yakından tanıdığım kaynak kişilerle başladım. Ancak çok ilginç bir şekilde, bu kişilerin bazıları, normal zamanlarda benimle göç deneyimleri hakkında pek çok şeyi paylaşıyor olmalarına rağmen, benim kendileriyle görüşme yapma isteğim karşısında oldukça sorgulayıcı bir tavır sergilediler. Kimi benim bunu zaten bildiğimi belirtti, kimi başka zamana erteledi, kimi de neden kendilerini seçtiğimi sordu ve aramızda adeta bir kovalamaca başladı.

Bazı kaynak kişiler, bana, göç etmeden önce, kendi çevrelerinden ve hatta, ailelerinden olan bazı Türklerin, Bulgarlarla işbirliği yaparak onlara muhbirlik ettiklerini, Türklerin kendi aralarında konuştukları ve yaptıkları hemen her şeyi Bulgarlara bildirdiklerini ve bu kişiler yüzünden pek çok kişinin başının belaya girdiğini söylediler. Onlara göre, bazı Türkler, göç ettikten sonra da bu işbirliğini sürdürerek, şu anda göçmenlerin Türkiye’de neler yaptıklarını, neler düşündüklerini ve neler söylediklerini takip etmekteydi. Tüm bu bilgiler

bana, yaptığım işin casusluk olarak konumlandırıldığını ve göçmen olmanın hiç de sandığım gibi casus olarak görülmeyle engellemediğini gösterdi.

1997'den beridir Ankara'da yaşıyor olmamın bu casusluk şüphesini daha da arttıracaklarını düşünmemiştim. Beni potansiyel casus olarak görenlerin gözünde Ankara'da yaşıyor olmam devlet ile yakın ilişki içinde olduğumu gösteriyordu. Beni tanıyorlardı; ancak onlardan uzakta yaşadığım için uzun süredir ne yaptığımdan emin değildiler. Ayrıca, benim anlatılanları Bulgarlara iletme olasılığım da olabiliyordu; ki bu onların şu anda sahip oldukları çifte vatandaşlık imkânı nedeniyle, Bulgaristan'a gidip gelmelerinde büyük sorunlar yaratabilirdi.

Benimle ilgili bu gizemli algı kısa süre içinde yayılmıştı. Önce bana rahatlıkla göç deneyimini anlatmaya başlayan bir kaynak kişi, kısa süre sonra durdu ve bana: *"Bak, şimdi ben buraya geldim ve beni mahkemeye de çıkarsalar bunları konuşacağım. Ama ben bu diğerlerinin neden gelip sana anlatmadıklarını anlamıyorum. Korkuyorlar. Ne var ki bunda, ben yalan söylemiyorum ki. Neyse onu anlatıyorum"* dedi. Bu cümleyi söyledikten sonra: *"Aslında var ya, bende buraya gelme merakı pek yoktu"* dedi. Bu ifade oldukça önemlidir. Çünkü, kaynak kişinin beni artık farklı konumlandırıldığını gösteriyordu. Ancak yine de kaynak kişi görüşmenin sona ermesinden sonra bana: *"Ben böyle konuştum ama, niye böyle konuştun demezler, değil mi? Ben emniyete de anlatırım ama, hani bana bir zarar olmaz değil mi?"* diye sordu (K21/M19) (Kaderli 2017).

Değişken ve Kararsız Kimlik Konumlandırması

İlk görüşmelerden sonra, kimliğim ile ilgili konumlandırma biçimlerinin yalnızca casus ya da göçmen ile sınırlı olmadığını, her bağlamda ve her bağlamın ilişkilerinin etkileriyle, aynı bağlamda bile sürekli olarak değiştiğini gördüm. Bazı kaynak kişiler açısından ben, bir göçmendim; bazıları için bilimsel ve iyi amaçlar için göç anlatılarını derleyen bir araştırmacıydım; bazıları için bir araştırmacı olarak görünmekteydim; fakat, anlatıları çok daha farklı bir amaç için derleyen bir kişi olma ihtimalim vardı; bazıları için göçmenlerin sesini yerli halka duyuracak bir göçmen ve araştırmacıydım; bazıları açısından göçmenlerin yararına bir çaba içindeydim; ancak, Kuzeydoğu Bulgaristan'dan ve 1989'da göç ettiğim için, anlatılanları yalnızca bu göçmen gruplarının bakış açısına göre, yanlı bir şekilde aktarma ve yorumlama ihtimali olan biriydim. Kimliğimle ilgili bu algıların, doğrudan ve belirgin bir şekilde, kaynak kişilerin deneyimlerini yapılandırma ve anlatılarını icra etme biçimini etkilediğini gözlemledim.

Kaynak kişilerin benim kimliğim ve görüşme olayı ile ilgili konumlandırma biçimlerinin farkında olmam da paradoksal bir şekilde göçmen olmamın bir avantajıydı. Bu avantaj bir kaynak kişinin şu cümlelerinde ortaya çıkıyordu: *"Ya bir yalan söylersem sana ne olacak? Daha önce de böyle senin gibi bir kız gelip nasıl göç ettiğimi anlatmamı istemişti. Bana, tez yapıyorum abla dedi; ama korkuyorsun yine de. Mesela ona, sana anlattığım"*

gibi rahat anlatamadım” (K11/M9) (Kaderli 2017).

Kişisel Deneyim Anlatılarını Derlemek ve Katılımcı Stratejisi

Aslında ben, bu kaynak kişilerle daha önce de sözlü görüşme yapmıştım ve kimliğimin konumlandırılma biçimiyle ilgili bu denli karmaşık bir süreç yaşamamıştım. Ancak kişisel derecesinin hem içerik hem de icrasal boyutunu doğrudan belirleyen kişisel deneyim anlatılarını derlemek bu süreçte benim için başlı başına türe ait bir yorumlama çerçevesi veriyordu (Langellier 1999; Peterson & Langellier 1997; Stahl 1977a, 1977b, 1985, 1989). Bu tür bağlamında, kimlik ve konumlandırma biçimi, tüm konuşma olayının etkileşimsel doğasını belirler. Dolayısıyla “nasıl göç ettiniz anlatır mısın?” sorusunu sorup, ardından görünmez olduğumu varsayma gibi bir seçeneğim yoktu. Bu nedenle, bir katılımcı olarak stratejimi değiştirdim ve görüşme ortamlarına yanımda annemi (K1)(Kaderli 2017) de götürmeye karar verdim. Amacım, dikkatleri kendi üzerimden dağıtmak, güvenilir bir referans ile konuşma ortamına girmek ve gündelik süreçlerde gözlemediğim anlatısal bağlama yakın bir etkileşimi gözlemlemektir.

Görüşme amacımın annem tarafından açıklanıyor olması, kaynak kişilerin korku ve tedirginlikleri üzerinde daha olumlu bir etki yarattı. Hatta, çoğu durumda, kaynak kişiler doğrudan bana anlatmak ve benimle konuşmak yerine, anneme dönerek anlatmayı tercih ettiler. Göçmenler içinde yetişmiş bir kişi olarak bu, bana göre, göçmenlerin kendi aralarında

hâkim olan “çocuklar ve yaşlılar göçün zorluklarını deneyimlemediler, onlar nereden bilecekler” söyleminin de kısmi bir yansımasıydı. Annemin kimliği, konuşmacının kimliklerine göre sürekli olarak farklı konumlandırılıyordu. Ben ise, onunla ilgili konumlandırmanın özdeşleştirilen uzantısıydım.

“Madem Göçmensin ve göçmenliği araştıracak kadar değer veriyorsun, o zaman neden bir yerliyle evlendin?”

Saha araştırmasına başlamadan önce, göçmen kimliğini taşıyan biri olduğumu ve bu çalışmayı yapmamın da bunu kanıtlayan en önemli göstergede olduğumu düşünüyordum. Sözlü görüşmeleri yaptığım sırada bir “yerli” ile evli olmamın sorgulanacağını düşünmemiştim. Ancak yine de, göçmenler arasında göçmenliğin hakedilen bir kimlik olarak algılandığının farkındaydım. Buna göre, yerli ile evlenmeyi seçen bir göçmen, pek çok açıdan göçmen kimliğine değer verdiğini ve onu taşıdığını ifade etse de, bu konuda gerçekçi ve samimi değildir. Çünkü düşünceleri farklı bir şeyi, eylemleri ise farklı bir şeyi göstermektedir.

Görüşme yaptığım bir kaynak kişi, anlatısını bitirdikten sonra bana dönerek, bu anlatıları neden derlediğimi sordu. Buna karşılık ben de tez yaptığımı ve ayrıca bir göçmen olarak bunun benim için büyük anlama sahip olduğunu söyledim. Ardından kaynak kişi bana dönerek: *“Madem göçmenliği bu kadar önemsiyorsun, o zaman neden bir yerli ile evlenmeyi seçtin. Senin için göçmenlik bu kadar önemli olsaydı, bunu yapmazdın. Hele ki, bizim neler yaşadığımızı bu kadar*

yakından bildikten sonra, yerli ile evlenmeyi kabul edecek son kişi sen olmalısın. Biz size anlatıyoruz ama, anlattıklarımız bir kulağınızdan giriyor, ötekenden çıkıyor” dedi. Konuşmanın sonuna doğru, konunun Türkiye’deki yaşam ve yerlilere gelmesiyle birlikte, kaynak kişi, annemin de bu konuyla ilgili olumsuz yaklaşımına dayanarak, bana döndü ve sırayla her ikisi de şunları söylediler (Kaderli 2017):

K11: Ne zamandan beri konuşuyoruz rahatça, senin kayınvalidenin yanında senin annen bu kadar rahat konuşabilir mi, söyle bana?

K1(annem): Birincisi zâten bugün geleceğim desem, sana müsait değilim der buranın kadınları.

Bu cümlelerle birlikte konuşmanın içeriği ve amacı göçmenliğe ihanet etmiş biri olarak beni eleştirmek ve bana nasihat vermekle ilgiliydi ve ben bu konum içinde hiçbir tepki veremedim. Bu deneyimden sonra, diğer kaynak kişilerin de böyle düşünmüş olabileceğini, ancak akraba ve tanıdık kimliğim nedeniyle bana söylemediklerini farkettim. Şu anda çoğu göçmen-den yeni medeni statüm ile ilgili tebrik alıyor olduğum göz önünde bulundurulursa, yeni saha araştırmalarımın içeriği de, karşılıklı konumlandırma biçimi de değişecektir.

Birileri Araştırmacı Kimliği mi Tanıdı!

Kimliğimi bir araştırmacı olarak konumlandıran kaynak kişiler, eğitim düzeyi yüksek olanlar ya da öğretmenlik gibi mesleklere sahip olanlardı. Bu kişilerin yanına annemle birlikte gitmiş olmama rağmen, bazıları “bunu biz ikimiz hallederiz” diyerek annemin or-

tamdan çıkmasını istediler ya da yalnızca bana dönerek konuştular. Bana göre kaynak kişilerin bu stratejisi, “ben de senin düzeyinde biriyim, senin araştırmacı kimliğini tanıyorum, diğerleri gibi değilim, sen de benim kimliğimi tanı” söylemiydi. Bu söylemlerle şekillenen konuşmanın devamında, kaynak kişiler, göç deneyimlerini adeta objektif bir bilimsel analiz yapıyor tavrı içinde anlatmaya çalışıyorlardı. Öğretmenlik yapan bir kaynak kişi (1978 göçmeni), 1989 göçmenleri (ben) ile ilgili eleştirilerini söylerken bana “bak sakın yanlış anlama, sen bunları anlayabilirsin” (M8/K10)(Kaderli 2017) dedi. Kaynak kişinin bu anlattığı konumlandırma stratejisi, bana araştırmacı olduğum ve diğer kimliklerimle değil, yalnızca bu kimliğimle söylenenleri anlamam gerektiği ile ilgili bir mesajdı.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, sözlü görüşme süreçleri gerek araştırmacı gerekse kaynak kişiler açısından zamanın askıya alınmadığı dönüştürücü deneyimlerdir. Bu bağlamda, yapmış olduğum görüşmelerin fenomenolojik etkilerinden hareketle belirtmeliyim ki, “araştırma grubunun bir üyesi olarak saha araştırması yapmak”, bazı araştırmacıların vurguladıkları gibi, “şizofreniye yakın” (Adler & Adler 1987: 70) bir deneyimdir. Sağladığı pek çok avantajın yanında, görüşmeler sırasında ve sonrasında, hem bizi hem de üyesi olduğumuz toplulukla olan ilişkilerimizi değiştiren ve dönüştüren bir etki yaratmaktadır. Saha araştırmasının üzerinden zaman geçmiş olmasına rağmen, örneğin bazı göçmenler bana hâlâ şüpheli gözyle

bakmakta, bazıları görüşmeden sonra daha pek çok şey hatırladığını ve bunları ne zaman gelip dinleyeceğimi sormakta, bazıları da bana “sana böyle anlatıp içimi dökünce ne kadar rahatladım, gençler artık bunları dinlemek istemiyorlar” demektedir.

Sonuç

Bu saha araştırması örnekleme üzerinden yapmış olduğumuz tüm bu açıklamalar, bazı araştırmacılara göre saha araştırması verisine ek bir “itiraf anlatısı”, bazılarına göre “düşünsel ethnografi”, bazılarına göre de “otoetnografi” olarak tanımlanabilir. Ancak bağlam ve performans merkezli bir yaklaşım açısından bu bilgiler, ortaya çıkan bir konuşma-performans olayının, eylemlerinin ve metnin neliğini, nasıllığını ve niçinliğini belirleyen, açıklayan, anlamlandıran ve nihayetinde analiz edilmesini sağlayan sosyo-kültürel ve durumsal bağlamın bileşenleridir. Araştırmacının kimliği, etkisi ve etkilenme potansiyelini de içine alan bu bağlamsal faktörler, bir etkileşim süreci içinde karşılıklı olarak farkına varılan ve yorumlanan pek çok yorumlama çerçevesi oluşturmaktadır. Bu yorumlama çerçevelerinin bileşenleri üyesi olduğumuz konuşma topluluklarının meta-iletişimsel normlarına, kategorilerine ve kurallarına göre belirlenir. Ancak durumsal olarak nasıl ortaya çıkacakları ve çalışacakları iletişimde bulunan kişilerin duruma, içeriğe, olaya, eylemlere, kimliklere dair etkileşimsel olarak birbirinde oluşturacakları izlenime bağlıdır.

Bu bağlamda sonuç olarak, ne saha araştırmasının, ne belirli bir ko-

nunun, ne belirli bir anlatısal türün, ne kaynak kişi, araştırmacı, grup üyesi ya da yabancı olmanın bağlamsal koşullar dışında bir tanımı, sabit bir anlamı, rolü ve yöntemi yoktur. Yine bu bağlamsal belirlenim kategorisidir ki, bize araştırmacının varlığını, şekillendirici etkisini, etkilenme biçimini ve toplumsal söylemin yeniden yapılandırılarak dolaşıma sokulmasındaki işlevini görmemizi sağlamaktadır. Saha araştırması süreçleri toplumsal etkileşim süreçlerinin birer parçasıdır ve araştırmacı da dâhil olmak üzere en sessiz katılımcı ortaya çıkan etkileşimin nasıllığını ve niçinliğini etkileyen, ondan etkilenen, konumlandıran ve konumlandırılan kimlikli ve eşdeğer failidir.

KAYNAKÇA

- Adler, Patricia A. ve Peter Adler. *Membership Roles in Field Research*. Sage Publications, 1987.
- Atay, Tayfun. *Batı'da Bir Nakşi Cemaati-Şeyh Nâzım Kıbrısı Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.
- Atay, Tayfun. “Sunu”. *Etnografik Hikayeler*. (Haz.) R. Harmanşah ve N. Nahya. İstanbul: Metis Yayınları. 2016: 9-15.
- Atkinson, Paul ve David Silverman. “Kundera's Immortality: The Interview Society and The Invention of Self”. *Qualitative Inquiry* 3 (1997): 304-325.
- Baker, Carolyn D. “Ethnomethodological Analyses of Interviews”. *Handbook of Interview Research: Context & Method*, Sage Publications, 2002: 777-795.
- Bauman, Richard. “Verbal Art as Performance”. *American Anthropologist* 77/2 (1975): 290-311.
- Bauman, Richard. *Story, Performance, and Event: Contextual Studies of Oral Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- Briggs, Charles L. *Learning How to Ask: A Sociolinguistic Appraisal of the Role of the Interview in Social Science Research*. New York: Cambridge University Press, 1990.
- Briggs, Charles L. “Interviewing, Power/Know-

- ledge, and Social Inequality". Handbook of Interview Research: Context & Method. Sage Publications, 2002: 911-922.
- Bucholtz, Marry ve Kira Hall. "Identity and interaction: A Sociocultural Linguistic Approach". Discourse Studies 7/4-5 (2005): 585-614.
- Coffey, Amanda. The Ethnographic Self: Fieldwork and Representation of Identity. London: Sage Publications, 1999.
- De Fina, Anna. Identity in Narrative: A Study of Immigrant Discourse. Amsterdam: John Benjamins, 2003.
- De Fina, Anna. "Researcher and Informant Roles in Narrative Interactions: Constructions of Belonging and Foreign-ness". Language in Society 40 (2011): 27-38.
- De Fina, Anna ve Sabina Perrino. "Introduction: Interviews vs. 'natural' Contexts: A False Dilemma". Language in Society 40 (2011): 1-11.
- De Fina, Anna, Deborah Schiffrin ve Michael Bamberg. Discourse and Identity. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Dingwall, Robert. "Accounts, Interviews and Observations". Context and Method in Qualitative Research, (Ed.) G. Miller ve R. Dingwall, Thousand Oaks: Sage Publications, 1997: 51-65.
- Ellis, Carolyn ve Leigh Berger. "Their Story/My Story/Our Story-Including The Researcher's Experience in Interview Research". Handbook of Interview Research: Context & Method. Sage Publications, 2002: 849-876.
- Goffman, Erving. Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu. (Çev. Barış Cezar) İstanbul: Metis Yayınları, 2009.
- Gubrium Jaber F. ve James A. Holstein. "From the Individual Interview to the Interview Society". Handbook of Interview Research: Context & Method. Sage Publications, 2002: 3-32.
- Hertz, Rosanna. Reflexivity and Voice. CA: Sage Publications, 1997.
- Holstein James A. ve Jaber F. Gubrium. The Active Interview. CA: Sage Publications, 1995.
- Kaderli, Zehra. Bulgaristan *Türk* Göçleri Bağlamında *Türk* Kadınlarının Göç Anlatıları: Deneyimlenen, Hatırlanan, Anlatılan ve Kültürel Kimlik Olarak *İnşa* Edilen Göçmenlik. (Basılmış Doktora Tezi) Almanya: Lambert Academic Publishing, 2017.
- Kolektif. Etnografik Hikayeler. (Haz.) R. Harmanşah ve N. Nahya. İstanbul: Metis Yayınları, 2016.
- Labov, William. Sociolinguistic Patterns. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1972.
- Langellier, Kristin M. "Personal Narrative, Performance, Performativity: Two or Three Things I Know for Sure". Text and Performance Quarterly 19 (1999): 125-144.
- Modan, Gabriella ve Amy Shuman. "Positioning the Interviewer: Strategic Uses of Embedded Orientation in Interview Narratives". Language in Society 40 (2011): 13-25.
- Mishler, Elliot. Research Interviewing: Context and Narrative. Boston: Harvard University Press, 1991.
- Onaran İncirlioğlu, Emine. "Alanda Takım Çalışması: Yorumlama, Müzakere, Uzlaşma". Etnografik Hikayeler. (Haz.) R. Harmanşah ve N. Nahya. İstanbul: Metis Yayınları, 2016: 182-198.
- Peterson, Eric ve Kristin M. Langellier. "The Politics of Personal Narrative Methodology". Text and Performance Quarterly 17/2 (1997): 135-152.
- Silverman, David. Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction. London: Sage Publications, 1993.
- Stahl, Sandra D. "The Personal Narrative as Folklore". Journal of Folklore Institute. 14 (1977a) : 9-30.
- Stahl, Sandra D. "The Oral Personal Narrative in Its Generic Context". Fabula 18/1-2 (1977b): 18-39.
- Stahl, Sandra D. "A Literary Folkloristic Methodology for the Study of Meaning in Personal Narrative". Journal of Folklore Research 22 (Ocak-Nisan 1985): 45-69.
- Stahl, Sandra D. Literary Folkloristics and the Personal Narrative. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1989.